

משך חכמה

פרשת שלח פסקא לח-לט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תלז טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פסקאות: לח - לט

פרשת שעירי עבודה זרה



[לח]

(טו, כד) והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר
בן בקר אחד לעלה לריח ניחח לה' ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר עזים
עזים אחד לחטת:

מנין לגמרא שהקרבנות שהקריבו בזמן עזרא היו הוראת שעה

(טו, כד) ונסכו כמשפט ושעיר אחד לחטת. הנה בכל התורה קרב
חטאת קודם לעולה (זבחים פט, א), לבד כאן, עולה קודם

קרבנות ציבור של עבודה זרה שמקריבין פר לעולה ושעיר חטאת, אבל
מדוע הקריבו לעולות גם תשעים וששה אילים, ושבעים וכשיש,
אלא מוכח דהוראת שעה היתה. זה דברי הגמרא.

וצריך להבין איך מוכח מזה שהוסיפו על פרי העולה גם הרבה אילים
וכבשים לעולה שהוראת שעה היתה, והרי ציבור מביאין עולות ציבור
לנדבה, כדאיתא במנחות (צ, א) דאמרו שם על תמיד, שאם אינו יכול להקרב
חובה יקרב נדבה לציבור. [א. ה. וציניתי למנחות (שם), ולא לדין עולת קיץ
מזבח (זבחים קג, א. תמורה כג, ב), דעולת קיץ מזבח שהיא עולת נדבת
ציבור באה מן המותרות כדאיתא שם, אבל ממנחות מוכח שאפילו שלא מן
המותרות יש עולות נדבת ציבור. והגאון רבי מאיר אריק זצ"ל בספרו טל
תורה על מנחות (צו, א), מביא ראיה מהגמ' במנחות הנ"ל שציבור מקריב
עולת נדבה גם שלא מן המותרות, ומכאן הקשה על הרמב"ן במלחמת ה'
(ברכות יג, א מדפי הרי"ף) שכתב שאין ציבור מביא עולת נדבה רק
ממותרות. ונשאר בצ"ע. אבל באמת הרמב"ן מודה שציבור מביא קרבן
עולה בנדבה, כמבואר שם, אלא שאין דניו כדין קיץ מזבח אלא כעולת
השותפין, ואם כן לא קשיא מידי לכאורה על הרמב"ן, ויש לעיין בכל זה].
אם כן מנלן שהוראת שעה היתה, דלמא פרי העולה היו חובת העבודה זרה
עם שעירי חטאת, והשאר העולות היו עולות נדבת ציבור, שהרי ציבור יכול
להקריב בנדבה כמה עולות שרוצה.

אבל לאור המבואר אתי שפיר, דבקרא מבואר שקדמו להקריב את כל
העולות לפני שעירי החטאת, וכבר נתבאר שלעולם חטאת קודמת לעולה,
אלא שגזירת הכתוב ששעיר עבודה זרה חטאת קרב לפני פר עולה של
עבודה זרה, וזה דוקא קודם לפר עולה בחובה הבא עמו, אבל בודאי כל
העולות נדבה צריך להקריב לאחר שעיר חטאת, וזה ראיה שהוראת שעה

במדבר טו, כב - כו, כב-כו (כב) וכי תשגו ולא תעשו את כל
המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה: (כג) את כל אשר צוה ה'
אליכם ביד משה מן היום אשר צוה ה' והלאה לדתיכם: (כד)
והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר
אחד לעלה לריח ניחח לה' ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר עזים
אחד לחטת: (כה) וכפר הפהו על כל עדת בני ישראל ונסלח להם
פי שגגה הוא והם הביאו את קרבנם אשר לה' וחסאתם לפני ה'
על שגגתם: (כו) ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר ולגר בתוכם פי
לכל העם בשגגה:

¹ [לח] (טו, כד) "והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר
בן בקר אחד לעלה לריח ניחח לה' ומנחתו ונסכו כמשפט ושעיר עזים אחד
לחטת" ע"כ. יש לדקדק א. מדוע כתוב "כמשפט", ב. מדוע כתוב חטת חסר
אל"ף.

ותירצו רבותינו בגמ' בזבחים (צ, ב) ואמרו, דבכל התורה חטאת קריבה
לפני עולה, כיון שחטאת באה לריצוי, כדתנן בזבחים (פט, א) "כל המקודש
מחבירו קודם את חבירו; דם החטאת קודם לדם העולה, מפני שהוא מרצה"
ע"כ. וכאן בשעיר עבודה זרה של ציבור, הקדימה התורה את הקרבת העולה
לשעיר, לכן כתבה תורה "כמשפט", וחסירה התורה אל"ף, ללמד שהחטאת
חסרה, שהעולה כאן קודמת לה, וזה "כמשפט", שכן צריך להיות לעכב,
שפר העולה קודם לשעיר עבודה זרה. [א. ה. ואין כאן המקום מדוע צריך
ב' לימודים. ובגמ' הן שני שיטות].

ועל פי זה יתפרש היטב סוגיא דהוריות (ו, א), דהנה כתוב בעזרא (ח, לה)
"הפאים מהשבי בני הגולה הקריבו עלות לאלהי ישראל פרים שנים עשר
על כל ישראל, אילים תשעים וששה, כבשים שבעים ושבעה, צפירי חטאת
שנים עשר הפל עולה לה", הנה מפורש שהקריבו לעולה שנים עשר פרים,
ועוד תשעים וששה אילים, ועוד שבעים ושבעה כבשים. כל זה לעולה.
ולחטאת הקריבו שנים עשר שעירים. ופירשו בגמ' בהוריות (שם) דשעירי
חטאת שהקריבו היה שעיר עבודה זרה של ציבור, על חטא עבודה זרה
שעבדו, והקריבו שנים עשר שעירים, דכל שבט הוא קהל בפני עצמו.
והקשו שם, איך הקריבו שעירי עבודה זרה, והא חטאו במזיד ולא בשוגג,
ואין שעירי עבודה זרה באים אלא על השוגג, ותירצו, דהוראת שעה היתה,
ואמרו דעל כורחך הוראת שעה היתה, דאם לא היתה הוראת שעה והקריבו
כדין שעירי עבודה זרה, בשלמא שנים עשר פרים עולות ניחא, דכך דין

משך חכמה

פרשת שלח פסקא לח-לט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תלז טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

בפרק ו' שם (עזרא) (פסוק יז) זכרין תרי מאה אמרין ארבע מאה. ולזה על כרחך הוראת שעה. וכן הגירסא דלא משתכח בכל התורה כולה בפירוש רבינו חננאל, יעויין שם².



[לט]

(טו, כה) וְכִפֹּר הַפֶּה עַל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם פִּי שְׁגָגָה הוּא וְהֵם הִבִּיאוּ אֶת קַרְבָּנָם אֲשֶׁה לַה' וְחִטָּאתָם לִפְנֵי ה' עַל שְׁגָגָתָם:

מדוע כתוב "כי שגגה היא"

(כנגד מי) [מי אשכחן להו בכל התורה כולה] אלא הוראת שעה היתה, הכא נמי הוראת שעה היתה "ע"כ, והנה גירסא זו אי אפשר להעמידה אלא לפי פירוש שני, דלא מצאנו בכל התורה שאילים מרובין מכבשים. אבל לפי פירוש ראשון קשה שהקדימו העולות מה הכונה שלא מצאנו בכל התורה. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.

א. ה. וקשה לי, דגם לפי פירוש שני קשה, דפשט לשון הגמרא משמע, שמקשה, שלא מצאנו קרבנות הללו באות חובה. ואם נפרש דהכונה שלא מצאנו חובה, ואין לומר דאלו נדבה, כיון שהאילים רבים, אם כן אפשר לפרש גם לפי ראשון, וצע"ג]

² תמצית דבריו: בעזרא כתוב, שהקריבו על כל שבט, פר לעולה ושעיר חטאת. ומלבד זאת עוד הרבה אילים וכבשים לעולה. ואמרו בגמ' שהוא הוראת שעה, דאל"כ מדוע הקריבו אילים וכבשים. וקשה, דלמא הוסיפו עולות נדבה, דציבור מביא עולות נדבה. ויש לתרץ, א. דכונת הגמ' ממה שהקדימו את כל העולות לחטאת, ואם באו לנדבה, היה להקדים את שעירי החטאת לפני עולות נדבה, דדוקא פר עולה של עבודה זרה קודם לשעיר, ולא שאר עולות נדבה. ב. דבכל התורה כבשים מרובים מאילים, והם הקריבו אילים מרובים מכבשים.



[לט]

לחטאת, משום דכתב כמשפט וחטת חסר א'. יעויין זבחים צ, ב. ובזה פירשתי דברי הגמ' הוריות דף ו, א דשעירי חטאת באו על עבודת גילולים כו' הוראת שעה כו', דאי לא תימא הכי, אילים תשעים וששה, כבשים שבעים כו' (עזרא ח, לה) כנגד מי. וצריך מובן, הלא צבור מביאין עולות נדבה (מנחות צ, א), ואם הוו האילים והכבשים נדבה, מאי איכפת. ולפי זה אתי שפיר, דאם כן, לעולת נדבה היה צריך להיות חטאת קודם לעולה. ודוקא לעולה דידיה, חטאת קודם, אבל לכבשים ואילים נדבה, היה השעירי עזים קודמים, וכאן היו כולם קודמים להשעירי חטאות, ועל כרחך דהוראת שעה היתה, ודו"ק. ובפשוט נראה, משום דכל מקום דצבור מקריבין היו כבשים מרובים מהאילים (במדבר כח כט), וכאן (עזרא ח, לה) היו האילים מרובים מהכבשים. וכן

היתה, שאם הקריבו את הפרים לעולת חובה, היו צריכים להקריב כסדר הזה, קודם הפרים, ולאחר מכן שעירי החטאת, ולאחר מכן את שאר העולות, וכיון שהקדימו להקריב את כל העולות לפני שעירי החטאת, על כורחך הוראת שעה היתה.

ואפשר ליישב תמיה זו גם בדרך פשוטה יותר, דהנה בעזרא הקריבו הרבה יותר אילים מכבשים, שהרי הקריבו תשעים וששה אילים, ורק שבעים ושבעה כבשים, ובכל התורה כולה כשציבור מקריב כבשים ואילים, הכבשים מרובים מהאילים, וכן כשהקריבו עוד קרבנות בזמן עזרא, גם הקריבו הרבה יותר כבשים מאילים, דכתיב בעזרא (ו, יז) "וְהִקְרִיבוּ לַחֲנֻפֹּת בֵּית אֱלֹהֵי דָּגָה תֹרִין מָאָה, דְּקָרִין מָאתַין, אֲמָרִין אַרְבַּע מָאָה, וְצִפְרִי עֲזִין לַחֲטִיא לְחִטָּאָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל תְּרֵי עֶשֶׂר לְמִנְיַן שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל", הנה הקריבו מאתים אילים שהן "דְּקָרִין מָאתַין", וכבשים הקריבו ארבע מאות, דכתיב "אֲמָרִין אַרְבַּע מָאָה". אלא על כורחך זה שהקריבו כאן עם שעירי עבודה זרה תשעים וששה אילים, ורק שבעים ושבעה כבשים הוראת שעה היו קרבנות אלו.

ויש להביא ראיה לפירוש זה, דהנה רבינו חננאל גרס בסוגיא דהוריות גירסא אחרת מהגירסא שלפנינו, דאנו גורסים "הוראת שעה היתה. הכי נמי מסתברא, דאי לא תימא הכי, אילים תשעים וששה כבשים שבעים ושבעה כנגד מי? אלא הוראת שעה היתה, הכא נמי הוראת שעה היתה" וגירסא זו "כנגד מי", אפשר לפרש גם כפי הפירוש הראשון, שאם הם לנדבה, מדוע קדמו לחטאת, אבל רבינו חננאל גורס "הוראת שעה היתה. הכי נמי מסתברא, דאי לא תימא הכי, אילים תשעים וששה כבשים שבעים ושבעה

משך חכמה

פרשת שלח פסקא לח-לט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תלז טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

בית דין, אבל ידעו שהוא חלב] כשגגה, לכך נאמר כי שגגה היא, וסובר דיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור, רק צבור מחייבי,

חלב, אבל שגגו על פי הוראת בית דין שאמרו שחלב זה מותר, והוא אמינא שכיון שהם שני סוגי שגגות, אין מצטרפין, קא משמע לן "כי שגגה היא" ללמד ששני סוגי השגגות מצטרפים הדדי.

והנה באמת נחלקו בריש הוריות (ב, א) בדין זה שהורו בית דין שחלב מותר והתחלף ליחיד חלב בשומן, ואכלו בתורת שומן, האם דינו כשוגג בהוראת בית דין, או כסתם שוגג, דהרי לא אכל על פיהם דסבר שהוא שומן, ורב אמר דינו כשוגג על פי הוראת בית דין דפטור, [וסובר רב שיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור], ומבואר בגמרא שם דמודה רב, שאע"פ שהוא כשוגג בהוראת בית דין, מכל מקום אין מצטרף שוגג זה לציבור שעשה על פי הוראת בית דין ממש, לתת להם דין רוב, לחייב את בית הדין פר העלם דבר.

ואין זה קושיא מדוע לרבי מצטרפין כנגד הגמרא בהוריות דלא מצטרפין, דהתם הסוגיא היא כפי המשנה שסוברת שיחיד שעושה בהוראת בית דין פטור מקרבן, לכן אין היחיד שהתחלף לו חלב בשומן מצטרף עם מי שידע שזה חלב ואכל בהוראת בית דין, כיון שהם שני סוגי שגגות, דשגגת חלב שהתחלפה בשומן היא חייבים עליה חטאת, שאף על פי שיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור, הוא משום דלא שב מידיעתו הוא, שאפילו אם ידע שזה חלב לא יחזור בו, כי עושה על פי הוראת בית דין, לכן פטור, אבל השגגה בפני עצמה היא שגגה שחייבין עליה, ואינה מצטרפת עם שגגה שידע שהוא חלב ועושה על פי הוראת בית דין דהיא שוגגת שלעולם פטור עליה לפי הסוברים שיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור, לכן אין מצטרפין שני השגגות, כי הם שני סוגי שגגות, דהעושה בהוראת בית דין לגמרי, לעולם פטור, ושגגה שמתחלף לו לפעמים חייב.

אבל רבי סובר שיחיד שעשה בהוראת בית דין חייב, אם כן לפי רבי, גם כאשר יחיד עושה לגמרי בהוראת בית דין, שיודע שהוא חלב ועושה על פי הוראת בית דין חייב חטאת, אם כן אין הבדל בין החטאות, שגם אם מתחלף לו חלב בשומן היא שגגה שחייבין עליה, וגם אם עושה על פי בית דין חייב, לכן שני השגגות בני חיוב, ולכן מצטרפין.

ובזה מיושב עוד מדוע לא ניחא לרבי מה שפירש רבי אליעזר, כיון דרבי אליעזר סובר שיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור, ורבי סובר שיחיד שעשה בהוראת בית דין חייב, ולא היה יכול לדרוש כי שגגה היא בציבור, כיון דאף ביחיד כן הוא, והפרשה איירי בציבור. ועיין בהגהות הגר"א שלפי

(טו, כה) וכפר הכהן וכו'.³ בספרי פיסקא קי"א. רבי אליעזר אומר, בא הכתוב לעשות זדון הצבור [פירוש, ששגו על פי הוראת

³ [לט] (טו, כה) "וְכִפֹּר הַכֹּהֵן עַל פֶּלַעַת בְּגֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם פִּי שְׁגָגָה הוּא יְהִי וְהָיָה אֶת קַרְבָּנֵם אֲשֶׁה לָהֶ' וְחִטָּאתָם לְפָנָי ה' עַל שְׁגָגָתָם" ע"כ. ויש לדקדק, מה בא הכתוב ללמד שכתב "כי שגגה הוא", והרי בתחילת הפרשה כתוב (פסוק כד) "וְהָיָה אִם מְעִינֵי הָעֵדָה נִעְשְׂתָה לְשָׁגָגָה". ועמדו על זה רבותינו בספרי (פיסקא קיא), רבנן רבי אליעזר ורבי. ונבאר דברי רבי אליעזר ודברי רבי. א. ה. רבינו כתב שגגת חלב אף על פי דאיירי כאן בעבודה זרה, וכוונתו לעבודה זרה, אלא שנקט חלב שהוא הרגיל].

וז"ל "ר' אליעזר אומר, בא הכתוב לעשות זדון הצבור כשגגה, [שאפילו הן מזידין יהו לפניו כשגגה], לכך נאמר כי שגגה היא" ע"כ. וצריך ביאור: א. הא אין חיוב קרבן שיעיר עבודה זרה רק בשוגג אבל במזיד אין קרבן, ואין אומר רבי אליעזר דזדון ציבור הוא כשגגה. ב. מדוע אמר ציבור. אבל הביאור בזה, דאין כונת רבי אליעזר למזיד ממש, שידעו שזה חלב ושחייבים על אכילת חלב, אלא הכונה שידעו שזה חלב, אבל הורו להם בית דין שחלב מותר. ואם לא היה כתוב "כי שגגה היא" הוה אמינא, דאין נחשב שוגג אלא אם הורו להם שאין זה חלב, אבל לא באופן שהורו להם שחלב מותר, וזה נלמד מכי שגגה היא, לרבות, שאפילו ידעו שזה חלב, והורו להם שחלב מותר, חייבים קרבן, ומיושב דקדוק א'.

והטעם שאמר רבי אליעזר "ציבור", דסובר רבי אליעזר שרק ציבור שעושה בהוראת בית דין חייבים בקרבן ולא יחיד, ונחלקו בזה בריש הוריות (ב, א) דיש סוברים שיחיד שעשה בהוראת בית דין חייב קרבן, כיון שאין קרבן של הוראת בית דין שטעו רק בציבור, וכיון שאין בית דין מביאין עליו קרבן, חייב היחיד קרבן חטאת ככל שוגג, וסובר רבי אליעזר כמאן דאמר דיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור, דסוף סוף עשה על פי הוראת בית דין, לכן אין יכול לפרש דמכפר הכהן על יחיד שעשה בהוראת בית דין, שידע שזה חלב והורו לו שחלב מותר, דיחיד אינו מביא קרבן כלל. ופשוט.

ורבי מפרש אחרת וז"ל "רבי אומר מנין אתה אומר שאם היו מקצת צבור שוגגים ומקצתן מזידיים שיהיו לפניו כשגגה, ת"ל כי שגגה היא" ע"כ. גם דברי רבי צריכים ביאור, דבודאי אי אפשר לפרש כפשוטו שמקצת מזידין יהיו מצטרפין לרוב ציבור, דהא כל הפרשה בשגגה היא. אבל הביאור בזה, דאם הורו בית דין שחלב מותר, ומקצת ציבור התחלף להם שומן בחלב, ואכלוהו בתורת שומן, ולא שגגו על פי הוראת בית דין, דבלאו הכי חשבו שהוא שומן, וזה נקרא "שוגגין". ומה שאמר רבי מזידין, היינו שידעו שזה

משך חכמה

פרשת שלח פסקא לח-לט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תלז טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

שזה, דשגגת חלב בשומן בת חיובא היא, אף על גב דפטור משום דלא שב מידיעתו הוא, אבל באנפי נפשה בת חיובא היא, והכא רבי סובר דיחיד שעשה בהוראת בית דין חייב, אם כן תרי שגגות בני חיובא אינון, ושפיר מצטרפי, ולכך לא דריש כרבי אליעזר בזדון צבור כשגגה, כיון דאף ביחיד כן הוא. ודו"ק בכל זה. ועיין בהגהות הגר"א [והרמב"ם לא פסק כן (שגגות יג, א. ה.)]⁴.

ופשוט. רבי אומר, מנין אתה אומר שאם היו מקצת שוגגין ומקצת מזידין [פירוש, שלמקצתן נתחלפו חלב בשומן, וסבר שהוא שומן, ומקצת היו יודעין שהוא חלב ואכלו בהוראת בית דין, דמצטרפין ומביאין פר], תלמוד לומר כי שגגה היא, ושפיר מצטרף להדדי. וזה נגד הגמרא, דאמר רבא בהוריות דף ב, א מודה רב שאינו מצטרף. אולם ניחא, דהתם קאי למאן דאמר [כפי משנתנו], ביחיד שעשה בהוראת בית דין פטור, אם כן אין השגגה

⁴ תמצית דבריו: יש לדקדק, מדוע כתוב "כי שגגה היא". ומתוך רבי אליעזר, דבא ללמד, שאפילו אם הציבור ידעו שזה חלב, אבל הורו להם בית דין שחלב מותר, הוי כשגגה. ואל תאמר דדוקא אם הורו להם שזה לא חלב, הוי שגגה. ורבי מפרש, דבא ללמד שאם הורו בית דין שחלב מותר, ומקצת ציבור התחלף להם שומן בחלב, ואכלוהו בתורת שומן, ולא שגגו על פי הוראת בית דין, דבלאו הכי חשבו שהוא שומן, וזה נקרא "שוגגין", והוה אמינא שכיון שהם שני סוגי שגגות, אין מצטרפין, קא משמע לן "כי שגגה היא" ללמד ששני סוגי השגגות מצטרפים הדדי.



גירסתו התורת כהנים מדבר מענין אחר.

אבל מדברי הרמב"ם מוכח דאינו סובר כן, דהנה פסק הרמב"ם (שגגות יג, א) וז"ל "וכן אם הורו ועשו מיעוט הקהל על פיהם ונודעה השגגה, הרי בית דין פטורין ואלו המיעוט שעשו חייבין וכל אחד ואחד מביא חטאתו", מבואר דסובר שיחיד שעשה על פי הוראת בין דין חייב קרבן, אם כן סובר כרבי, ולפי המבואר היה צריך להיות שיסבור הרמב"ם שיצטרף שוגג זה עם שוגג שעשה על פי הוראת בין דין כרבי, ואף על פי כן כתב הרמב"ם שלא מצטרף, דז"ל (שגגות יג, ה) "וכן אם לא ידע שטעו ונתכוון לאכול שומן וחלב ואכל חלב הקיבה שהתירוהו והוא לא ידע שהוא חלב קיבה, הרי זה חייב, מפני שאכילתו מפני שגגתו לא מפני ההוראה, ואינו מצטרף למנין השוגגים על פיהם שנאמר לכל העם בשגגה, עד שתהיה שגגה אחת לכל" עכ"ל. ומבואר הכל בסייעתא דשמיא.